

Stoplichtrapportage voortgang Bestuurlijke werkafspraken Bonaire

Toelichting en algemene doorkijk naar 2023.

De bestuurlijke werkafspraken zijn een voortzetting van het Bestuursakkoord 2018-2022. Er is in 2022 geïntensiveerd op de prioriteiten, de mogelijke stappen zijn gezet, en de uitvoering loopt volgens planning. Er zijn twee ontwikkelingen die de uitvoering en resultaten doen stagneren. De combinatie van lage inkomens en hoge kosten van levensonderhoud en de moeilijke arbeidsmarkt.

OLB heeft samen met de partners met o.a. het symposium 'Samen tegen armoede' laten zien welke activiteiten al worden uitgevoerd, welke worden geïntensiveerd en aangevuld. Door de mismatch tussen **lage inkomens en hoge kosten levensonderhoud** blijft het moeilijk gelijke kansen te creëren. Tevens worden er belangrijke stappen gezet om de hoge kosten van levensonderhoud aan te pakken, doormiddel van subsidies op verschillende nutsvoorzieningen en door verschillende inkomensmaatregelen.

Aan de basis van een duurzame ontwikkeling van Bonaire staat een sterke een veerkrachtige organisatie. Dit vergt een lange termijnstrategie. In de afgelopen periode is een basis gelegd (seniorenbeleid, OLB-academie, twinning, mobiliteit, W&S) waar de verbetertrajecten gebruik van (kunnen gaan) maken. Het Deelverbeterplan en het Verbetertraject T&H hebben de prioriteit. De **huidige arbeidsmarkt**, in het bijzonder op de eilanden, maakt het moeilijk de juiste medewerkers/expertise aan te trekken en te behouden. De (opleidings)trajecten op moeilijk in te vullen vacatures vergen veel **tijd en geld**.

Bonaire ontwikkelt snel en de ambitie is om dit op een duurzame manier te laten verlopen. Met o.a. de vaststelling van de nota grondbeleid is een eerste stap gezet. De focus in 2023 ligt op de prioriteiten grondexploitatie, rekenmethodiek, uitgiftebeleid, prijsontwikkeling, integriteit, anti-speculatiebeding, plankosten en invoeren gebiedsontwikkeling.

De focus in 2023 ligt op een duurzaam resultaat en het integraal, resultaatgericht en planmatig samenwerken.

Legenda

	Uitvoering loopt volgens planning (afronding juni '23, incl. toelichting/benoemen deelresultaat)
	Uitvoering vertraagd (incl. toelichting)
	Uitvoering gestagneerd (incl. toelichting)

Prioriteit 1: Sociale agenda

	Actie	Verantwoordelijk	Geplande realisatie 2022	Voortgang en toelichting
1	Verdere uitvoering armoedebeleid	OLB	<ul style="list-style-type: none"> • Voortzetten van de inzet op schuldhulpverlening en introductie STAP. • Inzichtelijk maken van de lokale armoedeproblematiek (bv armoede-conferentie). • Voorbereiding en zo mogelijk introductie van kindpakketten. 	<ul style="list-style-type: none"> • Op 23 november heeft het symposium 'Samen tegen Armoede' plaats gevonden en is gebleken dat de lokale armoedeproblematiek in de kern niet afwijkt van de problematiek in ENL. Verzwarende factoren zijn de nog hogere kosten van levensonderhoud en de lagere inkomens, waaronder het minimumloon en de onderstand. • Het ontbreken van een vangnet zoals de studiefinanciering in het onderwijs draagt bij aan grote uitval in het reguliere onderwijs (MBO) en in het tweedekansonderwijs. Er moet naast opleiding altijd gewerkt worden. • Schuldhulpverlening wordt uitgevoerd en wordt verder uitgebreid. Tijdens het symposium is de bewustwordingscampagne om schulden te voorkomen, gelanceerd. Er is nog een groep die niet en/of te laat wordt bereikt. • STAP en de kindpakketten worden voorbereid en starten binnenkort. De kosten van interventies nemen toe, de doelgroep groeit en de kosten van de voorzieningen nemen toe. De ingezette interventies worden als pleisters plakken ervaren. • De samenwerking tussen verschillende partijen zoals OLB, Plenchi di Trabou, Forma, MBO, ROA CN, Sentro Akseso en RCN-unit SZW wordt nog verder versterkt.
2	Verhoging minimumloon, minimumuitkeringen en kinderbijslag	SZW	<ul style="list-style-type: none"> • Een verhoging van de toeslagen zelfstandig wonen en gezamenlijke huishouding in de onderstand van respectievelijk 7,5% en 15% per 1 juli '22. • Per 1 januari 2023 significante stap zetten op het niveau van het wettelijk minimumloon en de uitkeringen onderstand, AOV en AWW (inzet minister APP is een beleidsmatige verhoging van 10%; uitvoering is afhankelijk van gebleken ruimte om WML te verhogen). • Percentage verhoging uitkeringen in beginsel gelijk aan verhoging minimumloon. • Een verhoging van kinderbijslag in 2023 met \$10 per kind per maand t.o.v. niveau 1 juli 2022. 	<ul style="list-style-type: none"> • De toeslag zelfstandig wonen is per 1 juli 2022 verhoogd met \$78 per maand op Bonaire; de toeslag gezamenlijke huishouding daar bovenop met \$ 86 per maand. De kinderbijslag met \$10 naar \$99 per kind per maand. • Per 1 januari 2023 is op Bonaire het wettelijk minimumloon met 18,2% verhoogd naar \$ 1.236 per maand (\$ +190). De AOV is met 39,2% verhoogd naar \$ 1.047 per maand (\$ +295). De AWW, waar de bedragen leeftijdsafhankelijk zijn, is verhoogd met 22,2%. • De concrete verhoging van de onderstand per 1 januari 2023 is afhankelijk van de huishoudsituatie. De onderstand voor een alleenstaande die zelfstandig woont, is verhoogd met 36,7% naar \$ 894 per maand op Bonaire (\$ +240). Voor paren die zelfstandig wonen bedraagt de onderstand per 1 januari \$ 1.236 per maand. Dat is een verhoging van 38,9% (\$ +346). Het

				basisbedrag van de onderstand is alleen met de inflatie verhoogd (12,2%) tot \$ 468 per maand (\$ +50).
3	Modernisering socialezekerheidsstelsel.	SZW	<ul style="list-style-type: none"> Vorbereiding en consultatie t.b.v. opstellen van een werkloosheids- regeling. Idem ten aanzien van een regeling voor uitkering begeleider medische uitzending. 	<ul style="list-style-type: none"> In het derde kwartaal 2022 hebben inputgesprekken met stakeholders in CN plaatsgevonden om input op te halen voor de vormgeving van een regeling. Op basis hiervan wordt een beleidsnotitie opgesteld.
4	Verlagen kosten drinkwater	IenW, WEB en OLB	<ul style="list-style-type: none"> Afspraken IenW met WEB over doorberekenen subsidies naar klanten. 	<ul style="list-style-type: none"> In 2022 is €4,65 mln. aan subsidie toegekend en nog €0,45 mln. toegezegd. WEB verdisconteert de subsidies in het vast gebruikstarief en/of wegtransporttarief voor drinkwater.
5	Verlagen kosten telecom	EZK en OLB	<ul style="list-style-type: none"> Afspraken EZK met OLB/telecombedrijf over doorberekenen subsidies naar klanten. 	<ul style="list-style-type: none"> EZK verstrekt subsidie om kosten abonnement vast internet omlaag te brengen voor de eindgebruiker.
6	Verlaging woonlasten	BZK	<ul style="list-style-type: none"> Start bouw tranche 204 woningen. 	<ul style="list-style-type: none"> De bouw van deze tranche start dit jaar. Op 8 december is er op Bonaire een ceremonie ter officiële opening van de bouwplaats. Oplevering gepland in 2025, mits er geen belemmerende factoren ontstaan.
7	Vervolg opzet Akseso	OLB	<ul style="list-style-type: none"> Implementatie van de verzelfstandiging van Akseso. 	<ul style="list-style-type: none"> Sentro Akseso biedt een centraal punt waar mensen voor maatschappelijke ondersteuning (alle hulpvragen) binnen kunnen komen (centraal voorportaal), op basis van het gesprek/intake worden diverse middelen/instrumenten ingezet. Akseso werkt tevens outreachend. Akseso biedt een sluitende aanpak van preventie tot repressie, waarbij met vele andere(n) organisaties wordt samengewerkt. Akseso is een jonge organisatie en werkt aan de (door)ontwikkeling van de organisatie zoals het versterken van de bedrijfsvoering en het financieel beheer. Er wordt onder andere gewerkt aan de verdere implementatie van het registratiesysteem, het inrichten van de laagdrempelige aanmeldstructuur en verdere deskundigheidsbevordering. Ook wordt verder ingezet op het opstellen en implementeren van bewezen programma's om verschillende sociale problemen gerelateerd aan armoede het hoofd te bieden. Het OLB werkt aan goede aansturing van de uitvoeringsorganisatie.

8	Bibliotheek	OLB	<ul style="list-style-type: none"> • Exploitatieplan bibliotheek vastgesteld. 	<ul style="list-style-type: none"> • Er is een intentieovereenkomst gesloten tussen OCW en OLB om de Biblioteca Publika Boneiru (BPB) naar het niveau te brengen van de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob). Hiervoor is een werkgroep ingesteld. Deze werkgroep werkt aan een meerjarenplan inclusief kostenoverzicht en planning. Er wordt in gezamenlijkheid gewerkt aan structurele verbeteringen. De werkgroep wordt ondersteund om de bibliotheekprogramma's die in EN zijn ingevoerd ook op Bonaire te realiseren. Er is gewerkt aan optimalisering van de collectie en aan de verzelfstandiging. • De BPB wordt bij voorkeur op een centrale locatie gehuisvest ten einde maatschappelijke meerwaarde te kunnen realiseren. Er is een geschikte locatie gevonden, de financiering is nog onderwerp van gesprek met OCW. • Het principebesluit en het plan van aanpak om de verzelfstandiging van de bibliotheek te realiseren is vastgesteld door OLB/BC. De stichting waar de taken naar worden verzelfstandigd, wordt opnieuw geactiveerd door de benoeming van een nieuw bestuur.
9	Integrale wijkontwikkeling	OLB	<ul style="list-style-type: none"> • Opstellen actieplannen voor initiatieven van burgers en of wijkorganisaties; start uitvoering uiterlijk in december. 	<ul style="list-style-type: none"> • Op basis van wijkanalyses worden de activiteiten in de wijken bepaald en gepland. De situatie, problematiek en daarmee de activiteiten zijn per wijk verschillend. • De Sentro di Bario's in Tera Kora, North Saliña en Amboina zijn opgeknapt. Ook Rincon heeft een multifunctionele ruimte nodig voor de inwoners. • De parkeergelegenheden rondom de scholen zijn in het kader van veiligheid en leefbaarheid opgeknapt. • De inwoners van wijken, de Plataforma's kunnen tijdens speciale bijeenkomsten voorstellen indienen voor initiatieven in hun wijk die bijdragen aan de sociale cohesie in de wijk.

10	Intensivering dienstverlening arbeidsbemiddeling	OLB en SZW	<ul style="list-style-type: none"> • Afspraken over de toekomstige focus van het Plenchi, doorontwikkeling van de dienstverlening en de bijdrage die OLB en SZW leveren aan een duurzame hybride samenwerking. • Uitvoering en evaluatie van verschillende arbeidsmarkt- programma's en trainingen. • Uitbreiding instrumentarium en personele bezetting Plenchi (bijv. met een jongerenconsulent), op basis van voorstellen van het Plenchi. 	<ul style="list-style-type: none"> • Plenchi is een kleine organisatie (8 fte inclusief beleid en management) die in een moeilijke arbeidsmarkt (fluctuerend, boven de 50 al moeilijk plaatsbaar) alle doelgroepen bedient en een breed instrumentarium heeft ontwikkeld en nog steeds ontwikkelt o.b.v. evaluaties van job programma's en trainingen. Er is een groei geconstateerd van het aantal werkzoekenden. Resultaat van 300 naar 500 gegroeid. • In de stuurgroep Plenchi wordt regelmatig gesproken over de dienstverlening en doorontwikkeling van het Plenchi. Tegelijkertijd zal hiervoor ook in 2023 nog aandacht en concrete inzet nodig zijn. • In 2023 zullen evaluaties van de hier genoemde instrumenten worden uitgevoerd. Hierbij moet in het bijzonder rekening worden gehouden met de doelgroep (fase 3) met een grote afstand tot de arbeidsmarkt, ook vanwege het ontbreken van flankerende voorzieningen. Bovendien vraagt de schaal van Bonaire om nog meer maatwerk om aan de diversiteit van de arbeidsmarkt tegemoet te kunnen komen. • Begin 2023 zal de stuurgroep een besluit nemen over het verzoek van het Plenchi aangaande extra personeel zodat de organisatie blijvend en structureel antwoord kan geven op de vraag vanuit de arbeidsmarkt, ketenpartners en andere aankomende werkgelegenheidsprojecten. • Het incidenteel karakter van de verstrekte BU's heeft invloed op het meerjarenplan voor de organisatie. Re-integratieaanbieders zijn gebonden aan een bepaalde uitvoeringsperiode. Hierdoor kan geen duurzaam beleid gevoerd worden. In het licht van bovengenoemde evaluatie van het instrumentarium zal in gesprek tussen SZW en het OLB ook de structurele voortzetting van de instrumenten worden gewogen.
11	Werken met een beperking	OLB en SZW	<ul style="list-style-type: none"> • Bestaande projecten voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt worden gecontinueerd. Daarnaast zal het Plenchi di Trabou de bestaande instrumenten evalueren (intern of extern), om stappen te kunnen zetten naar verduurzaming. 	<ul style="list-style-type: none"> • Er wordt flink ingezet op de werkgeversbenadering en re-integratie van personen met een (arbeids)beperking. Dit leidt tot nieuwe gesprekken aangaande de doorontwikkeling van de organisatie. • Het aantal beschutte werkplekken (12) bij Krusada is beperkt. Onderzocht wordt of er een verbreding van plekken kan worden gerealiseerd. Belangrijk is te constateren dat een deel van de doelgroep niet door zal stromen. • Evaluaties zullen in 2023 worden uitgevoerd.

Prioriteit 2: Organisatieontwikkeling en dienstverlening

	Actie	Verantwoordelijk	Geplande realisatie 2022	Voortgang en toelichting
1	Vervolg revitalisatie-traject	OLB	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoering personeel- en formatieschouw per directie. • Uitstroom van 25% (34 medewerkers) van de beoogde doelgroep ter bevordering van het revitaliseringsproces binnen het OLB. • Vervolg lopende initiatieven in OLB academie 	<ul style="list-style-type: none"> • Er wordt voortvarend invulling gegeven aan de organisatieontwikkeling. Er is een breed instrumentarium ingericht (seniorenbeleid, OLB-academie, mobiliteitsinstrumenten, management development en specifieke verbetertrajecten zoals bij T&H, DVP R&O, B&O Financiën en Juridische zaken) • Het traject vraagt veel van de organisatie, mede omdat het kwalitatief en kwantitatief in balans krijgen van de organisatie gezien o.a. de moeilijke arbeidsmarkt tot lange doorlooptijden leidt en de vacatures moeizaam kunnen worden ingevuld. Ook recruitment via diverse kanalen leidt niet altijd tot succesvolle invulling. • In februari wordt per directie uitvoering gegeven aan de personeel- en formatieschouw. • Er is nog geen nieuwe organisatiestructuur ingericht.
2	Integriteit	OLB	<ul style="list-style-type: none"> • Opstellen integriteitsbeleid. • Voortzetten opleidingstraject voor integriteits- coördinatoren. • Training leidinggevenden. • Training ambtenaren. • Organisatiebreed kenbaar maken van de procedure voor het melden van (vermoedens van) misstanden en integriteitsschendingen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Alle harde voorwaarden zijn aanwezig, beleid, procedures e.d. • De kaders worden aangescherpt en blijvend onder de aandacht gebracht naar aanleiding van de trainingen die zijn gegeven en gevolgd door leidinggevenden en medewerkers. Er wordt door Bureau Integriteit nagedacht over vervolg. • Er zijn twee externe vertrouwenspersonen aangesteld, uitbreiding in samenwerking met RCN wordt gezocht.
3	Versterken organisatie (uitvoerings- kracht en bestuurs- kracht)	OLB en BZK (IenW voor ondersteuning DVP)	<ul style="list-style-type: none"> • Opstellen voorstel en planning verdere uitrol DVP voor 2022 en 2023 en start met uitvoering. • Verdere afspraken maken over inzet op bestuurs- en uitvoeringskracht. • Start uitwisseling tussen gemeenten en OLB (verantwoordelijkheid BZK). • Start werving vanuit Curaçao, Aruba en ENL via netwerk en headhunterbureau in ENL. 	<ul style="list-style-type: none"> • Met de implementatie van het HRM-instrumentarium is er ondersteuning bij het realiseren van verbetering van de directies. De directies R&O en T&H zijn verbetertrajecten gestart. • Werving gebeurt via alle mogelijke kanalen, netwerk op Curaçao, Aruba en in ENL. Ook headhuntersbureaus ENL en Curaçao worden ingezet. Er wordt gebruik gemaakt van twinning, social media, beurzen en specifieke kanalen voor vakgebieden.

4	Verbeteren financieel beheer	OLB	<ul style="list-style-type: none"> • Versterken van de organisatie door het aantrekken van de nodige expertise. • Wegwerken achterstanden. • Actualisatie noodzakelijke regelgeving. • Start twinning en actioning learning controllers en adviseurs en onderhoofd FIN. 	<ul style="list-style-type: none"> • De organisatie is volop verder gegaan met het ingezette verbetertraject van het financieel beheer binnen OLB. • Een belangrijk doel hierbij is te komen tot een stabiel fundament ten aanzien van de uitvoering van de bedrijfsvoeringsprocessen, gericht op een goedkeurende accountantsverklaring voor zowel getrouwheid als ook rechtmatigheid. • Om een duurzame verbetering te realiseren is een ontwikkeltraject gestart. De aanpak omvat empowerment, motivatie en ontwikkeling van de huidige medewerkers en versterken van de organisatie door het aantrekken van de nodige expertise. • Onder begeleiding van een extern adviseur is een traject samengesteld waarbij gebruik gemaakt wordt van 360 graden feedback, Talent Management Analyse, twinning en action learning e.d. • De inzet van externe expertise is erop gericht om achterstanden weg te werken, noodzakelijke wet- en regelgeving te actualiseren, de werkprocessen up to date te hebben en de kennis over te dragen zodat bij vertrek van deze functionarissen de staande organisatie de reguliere taken kan doorzetten op het gewenste niveau. • Dit is uiteraard een traject van meerdere jaren.
5	Versterken juridische advisering	OLB	<ul style="list-style-type: none"> • Inhaalslag van de bestaande wetgevingsachterstanden. Deze is voornamelijk gericht op het wegwerken van de achterstanden van bezwaarschriften en oude regelgeving vernieuwen. Daarnaast wordt ook aandacht gegeven aan publicatie van de regelgeving. • Interne opleiding 3 wetgevingsjuristen en opzet twinning CN en ENL. 	<ul style="list-style-type: none"> • Per 1 februari 2023 komen 2 wetgevingsjuristen en 1 bestuurlijk juridisch adviseur de afdeling versterken. De wervingsprocedure voor een fiscaal jurist loopt nog. • De jaarplanning 2022 van afdeling JAZ is opgesteld aan de hand van de 5 doelstellingen voortvloeiend uit het bestuursakkoord. Onderdeel van het jaarplan is de wetgevingskalender 2022 waarin per kwartaal en prioriteit indeling is gemaakt van aan te leveren ontwerp-regelgeving (lees: verordeningen en eilandsbesluiten). • Er is inmiddels ook een inhaalslag gemaakt met publicatie en afkondiging van regelgeving. • De oude regelgeving en alle aangenomen ontwerpen worden nu op wetten.nl gepubliceerd door KOOP. • De theoretische kennis van de juristen wordt middels deelname aan de AVDR webinars op peil gehouden. • In de afzonderlijke werkafspraken is de opleidingsverplichting opgenomen door overlegging

				<p>van de behaalde certificaten en daaraan verbonden opleidingspunten.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aan twinning komt de afdeling vooralsnog niet toe, vanwege de kwetsbare bezetting.
6	Strategie digitalisering	BZK	<ul style="list-style-type: none"> • Geen concrete afspraken voor 2022. 	
7	Onderzoek Vrije Uitkering	BZK	<ul style="list-style-type: none"> • Geen concrete afspraken voor 2022. 	<ul style="list-style-type: none"> • Aanbestedingstraject voor onderzoek vrije uitkering loopt. Begin december 2022 is de keuze voor het onderzoeksbureau gemaakt, zij zijn begin januari 2023 gestart.

Prioriteit 3: Ruimtelijke ontwikkeling en economie

	Actie	Verantwoordelijk	Geplande realisatie 2022	Voortgang en toelichting
1	Vaststellen kadernota en implementatie grondbeleid.	OLB	<ul style="list-style-type: none"> Aanbieding nieuwe kadernota Grondbeleid aan de ER ter vaststelling. Opstellen implementatieplan en verordening. 	<ul style="list-style-type: none"> De Nota grondbeleid is op 11 oktober door de ER vastgesteld. In december is het implementatietraject gestart met de prioriteiten: GreX, rekenmethodiek, uitgiftebeleid, prijsontwikkeling, integriteit, anti-speculatiebeding, plankosten en invoeren gebiedsontwikkeling. Van individuele kavels naar gebiedsontwikkeling, met oog voor kwaliteit en leefbaarheid openbare ruimte.
2	Opstellen ruimtelijke Ontwikkelingsprogramma Rijk.	BZK	<ul style="list-style-type: none"> Verkenning opzet RO- programma. 	
3	Uitvoering eerste fase Natuur- en Milieubeleidsplan (NMBP) 2020-2024 en uitvoeringsagenda NMBP Bonaire.	OLB i.s.m. LNV, IenW, BZK, OCW en EZK	<ul style="list-style-type: none"> Vaststellen uitvoeringsagenda 2022-2030 Aantrekken van de benodigde aanvullende capaciteit bij het OLB ten behoeve van de uitvoering in de periode 2022-2025. Kwartiermaken voor een goede uitvoering van het NMBP met aandacht voor de benodigde capaciteit. Beoordeling en besluitvorming over uitkomsten evaluatie natuurbeleid Bonaire. 	<ul style="list-style-type: none"> De prioritaire thema's van uitvoeringsfase 1 (2022-2024) zijn koraalherstel, de verwijdering van loslopende grazers, herbebossing, erosiebestrijding en afvalwaterbeheer. Het Rijk financiert vanuit het NMBP budget het OLB voor 10 projecten in het kader van natuurherstel en afvalwaterzuivering (inclusief twee projectleiders). Deze financiering is ten behoeve van fase 1 van de uitvoering van het NMBP. Onder projectleiderschap van het OLB gaan er meerdere concrete projecten met NMBP budget (€3,47 miljoen) van start: <ul style="list-style-type: none"> het uitbreiden van de RWZI zuiveringscapaciteit en het realiseren van een 40-tal extra aansluitingen op de riolering; het opstellen van een (wettelijk verplicht) afvalwaterplan; het instellen van een UV-zuivering om hergebruik van RWZI effluent mogelijk te maken; de bouw van een havenontvangstinstallatie om afvalwater van jachthaven Harbour Village in te nemen. Het opzetten van pilots over decentrale afvalwaterzuivering. Via de NMBP Programmamonitor wordt de voortgang van de verschillende projecten binnen de verschillende programma's gevolgd.

				<ul style="list-style-type: none"> • De uitvoeringsagenda NMBP wordt het eerste kwartaal 2023 voorgelegd aan het BC en de ER. • In 2022 is een terms of reference opgesteld voor een onderzoek naar het bevorderen van duurzaam toerisme (toerisme in evenwicht met natuurbehoud) op Bonaire. • Onderzoek zal in Q1 2023 door het ministerie van LNV worden gestart en de verschillende stakeholders, met name OLB, worden bij het onderzoek betrokken. Onderzoek komt voort uit het Natuur- en Milieubeleidsplan, actiepunten 3.2.(a. en c.). • I&W: In Q1 2023 zal tevens een onderzoek worden uitgevoerd naar gedegen afvalwaterbeheer, om richting te geven aan de benodigde projecten voor de verbetering van (mariene) waterkwaliteit. • De Eerste Kamer heeft de gewijzigde wet VROM BES als hamerstuk afgedaan op 15 november 2022 en dat heeft de weg vrij gemaakt voor het invoeren van een afvalwaterheffing per 1 januari 2023, die nodig is voor de exploitatie van de RWZI op Bonaire.
4	Handhavingsbeleid.	OLB	<ul style="list-style-type: none"> • Handhavings- beleidsplan en – programma vastgesteld door BC • Start uitvoering en noodzakelijke ontwikkeling directie T&H olv externe projectleider. • Kennisdeling mbt digitale search handhaving Wonen (oa Amsterdam) • Noodzakelijke uitbreiding beleidsondersteuning directie. 	<ul style="list-style-type: none"> • Het Uitvoeringsprogramma T&H incl. Gedoog- en handhavingsbeleid is vastgesteld (juni 2022) • Ontwikkeling T&H is gestart olv externe projectleiders, doorstart wordt gemaakt in VTH-traject. • Twee handhavers zijn naar Amsterdam geweest voor kennisdeling op het gebied van handhaving. • Noodzakelijke uitbreiding beleidsondersteuning directie en aantrekken kwartiermaker loopt.
5	Verbetering beroepsonderwijs.	OCW en OLB	<ul style="list-style-type: none"> • Versterking samenwerking opleidingen hospitality vanuit het leerhotel op Curaçao. • Verduurzaming van het stagefonds voor mbo-studenten die een stage elders in het koninkrijk doen (Europees Nederland of één van de andere eilanden); • Verkennen van regionale samenwerking in beroepsopleidingen, verpleegkunde en mogelijk andere opleidingen in het zorgdomein. • Verkenning van regionale samenwerking ihkv 'Samen Opleiden' voor het opleiden van onderwijsondersteunend personeel. 	<ul style="list-style-type: none"> • Samenwerking voor de hospitality-sector op de Bovenwinden is opgezet met NIPA, voor het verzorgen van opleidingen voor volwassenen (werkenden en werkzoekenden) en de vo-scholen. • Samenwerking in zorgdomein is nog niet gestart, in afwachting van oprichting consortium van mbo-scholen in Europees Nederland. • Stagefonds opgericht bij de SGB op Bonaire.

